

Karoliina Puranen-Impola: *Kurinalaistamisen ja kategorisoinnin keino. Rangaistuskäytänteet seitsemässä suomalaisessa oppikoulussa 1905–1925*. JUY Dissertations 482. Jyväskylän yliopisto 2022. 235 s.

Karoliina Puranen-Impola väitteli Jyväskylän yliopistossa 28.1.2022 historian alaan kuuluvalla tutkimuksella *Kurinalaistamisen ja kategorisoinnin keino. Rangaistuskäytänteet seitsemässä suomalaisessa oppikoulussa 1905–1925*. Tutkimusta on tervehdittävä ilolla, vaikka oppikoulua on kaiken kaikkiaan tutkittu paljonkin, on se jäänyt viime vuosikymmeninä unohdetun koulun asemaan. 2000-luvun peruskoululaisille ja yliopisto-opiskelijoille tämä koulumuoto lienee lähes tuntematon.

Oppikoulun kautta kuljettiin kohti ylioppilastutkintoa, yliopistoa ja virkauraa. Oppikoulu oppilaineen ja opettajineen loi omaa kulttuuriaan kaupungeissa. Oppikoululaiset muodostivat omia ryhmiä ja kokoontuivat omissa yhdistyksissään erottaen muista ikätovereistaan. Oppikouluopettajat toimivat laajalti yhteiskunnassa monipuolisina vaikuttajina erityisesti paikallispolitiikassa, kulttuurialalla ja lukuisissa erityyppisissä luottamustehtävissä.

Oppikoulu koulumuotona on elänyt laajoissa instituutiohistorioissa. Apulaisprofessori Kyösti Kiuasmaan Oppikoulun satavuotishistoria ilmestyi yli 40 vuotta sitten tilanteessa, jolloin Suomessa oli siirrytty peruskouluun. Jukka-Pekka Pietiäinen, Jari Salminen ja Jouko Teperi kirjoittivat 1990-luvulla yksityisoppikoulujen historian, jota teemaa Salminen jatkoi 2000-luvulla. Jo 1970-luvulla Liisa Ketonen teki kasvatustieteen väitöskäytännön tyttöoppikouluista. Monitieteinen kirjoittajajoukko historian, kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden alueilta oli tuottamassa 2010-luvun alussa Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historiaa, johon ”vanha oppikoulu” on päässyt mukaan.

Karoliina Puranen-Impola lähti selvittämään, miksi oppilaita rangaistiin ja millaisia rangaistuksia heille annettiin. Vaikka kasvatuksen ja koulutuksen historian tutkijat ovat olleet kiinnostuneita koulun kurista ja järjestyksestä, tarkastelu ja konkreettinen tutkimus ei ole aiemmin ulottunut näin perusteellisesti yksittäisten oppilaiden ”rikosten ja rangaistusten” tasolle, kuten nyt tarkastetussa väitöskirjassa on tehty. Puranen-Impola lähti lähes perkaamattomalle saralle.

Karoliina Puranen-Impola on tehnyt syväluotauksen oppikoululaitoksen seinien sisäpuolelle, ja tutkimuksessa tulevat esiin ne rajat, jotka oppikoulunuoriselle asetettiin. Lähtökohtanaan oli, että oppikouluissa koulutettiin ja kasvatettiin yhteiskunnan tulevaa eliittiä, johtavaa luokkaa.

Karoliina Puranen-Impolan tutkimustehtävänä on analysoida *millaisiksi 1900-luvun alun suomalaisten oppikoulujen rangaistuskäytänteet muotoutuivat ja miksi?* Tutkimuksen avainkäsite onkin rangaistuskäytännö, jolla tarkoitetaan paitsi rikoksia ja rangaistuksia myös koko kouluympäristöä, opettajia ja oppilaita ja koulun normistoa. Toisin sanoen tutkijan on täytynyt syvällisesti perehtyä sadan vuoden takaiseen oppikoulumaailmaan ymmärtääkseen, miten rangaistuskäytänteet olivat muotoutuneet.

Kun on kysymyksessä koulu ja kasvatustieteiden ja historian. Kummankin puolella on ollut omat painotukset ja traditiot. Oppikoulu koulumuotona on elänyt laajoissa ins-

tituutiohistorioissa. Historiantutkimuksen muutos, uudenlaiset lähestymistavat 1980-luvulta lähtien ”uusi sosiaalishistoria”, yhteiskuntahistoria, muistitieto, mikrohistoria, sukupuoli – gender, päiväkirja, kirjetutkimus – egodokumentit, kaiken kaikkiaan uudenlaisten tutkimusaineistojen ja menetelmien hyödyntäminen ovat alkaneet näkyä myös opintiehen – koulunkäyntiin – ja koulutukseen liittyvässä uudemmassa tutkimuksessa. Tätä uutta historiaa ja uutta tapaa käyttää aineistoja ja lukea lähteitä Karoliina Puranen-Impolan väitöskirja edustaa. Tutkimuksen kirjallisuusluettelo on laaja, ja väittelijä osoittaa sekä itse väitöskirjan sivuilla niin myös kirjallisuusluettelossa huolellista perehtyneisyyttä tutkimusalaansa käsittelevään kotimaiseen ja kansainväliseen kirjallisuuteen. Puranen-Impola on onnistuneesti suhteuttanut väitöstutkimuksensa tieteenalan traditioon.

Tutkimuksen erittäin perusteellisessa johdanto-osuudessa on esitelty teoreettiset ja metodiset ratkaisut, joilla rangaistuksia on lähdetty selittämään. Tutkimuksessa sovelletaan intersektionaalisuuden teoriaa, jolla ”viitataan yksilöä kategorisoineiden erojen tai identiteettien risteämiin.” Tutkimuksessa on sovellettu niin sanottua monimenetelmäistä tutkimusotetta, jolla tarkoitetaan sekä laadullisten että määrällisten menetelmien käyttöä. Toisin sanoen tutkimuksessa liikutaan sekä makro- että mikrotasolla. Tutkimuksessa lasketaan paljon, esitetään tilastoja ja sitten nostetaan esiin tapauksia – rangaistuksen saaneita oppikoululaisia ja pohditaan jonkin verran myös koulumuistoja.

Tutkimus perustuu laajaan alkuperäisaineistoon, oppikoulujen rangaistuskirjoihin. Tutkija on analysoinut kaikkiaan lähes kymmentuhatta rangaistukseen johtanutta oppikoululaisen rikkomusta seitsemässä suomalaisessa oppikoulussa vuosina 1905–1925. Rangaistuskirjoista koottua ja koodattua aineistoa on avattu 17 kuviossa sekä 17 taulukossa, ja ne kaikki ovat huolellisesti laaditut. Tutkimusaineiston kokoaminen ja käyttöönnotto on vaatinut valtavan työmäärän. Tekijä osoittaa erittäin hyvin hallitsevansa tutkimusaineistonsa mahdollisuudet ja kuljettaa lähdekriittisiä pohdintoja mukana kautta koko tutkimuksen.

Tutkimustyölle toi oman haasteensa löytää vertailukelpoinen aineisto ja sopivat koulut, koska kyseisiltä vuosilta ei suinkaan kaikista kouluista ole säilynyt rangaistuskirjoja tai niitä ei oppilaitoksessa ole käytetty systemaattisesti. Tutkimusaineistoa valittaessa oli otettava huomioon myös se, että eri oppikoulutyypit (lyseot, tyttökoulut, yhteiskoulut sekä suomen- ja ruotsinkieliset koulut) tulivat mukaan tutkimukseen. Lisäksi oli tärkeää selvittää, mahdollisia yhteneväisyyksiä ja eroja eri paikkakuntien oppilaitosten rangaistuskäytänteissä. Oppikoulukaupungeista mukaan valikoituivat Helsinki, Tampere ja Vaasa ja näiden joukossa oli sekä suomen- että ruotsinkielisiä oppilaitoksia. Nämä valinnat ja rajaukset on tehty johdonmukaisesti. Väittelijä toteaa asianmukaisesti, että tutkimusaineistoon valikoitujen koulujen avulla mahdollistuu näiden erityyppisten koulujen rangaistuskäytänteiden vertailu, mutta tulokset eivät ole yleistettävissä koko oppikoululaitokseen.

Tutkimus rajautuu kahdenkymmenen vuoden ajanjaksolle, 1905–1925, ja näihin vuosiin sijoittuu monia yhteiskunnallisia murroksia ja muutoksia, jotka koettiin myös koulumaailmassa. Oppikoululaitos laajeni, kun yksityisiä yhteiskouluja perustettiin myös pienempiin kaupunkeihin sekä taajamiin. Oppikoululaisten lukumäärä kohosi ja kaiken kaikkiaan koulujen oppilasaines oli muuttumassa vähitellen, kun yhä useammat tytöt ja nuoret naiset asettivat tavoitteeksi ylioppilastutkinnon ja akateemiset opinnot. Vaikka ylempien yhteiskuntaluokkien nuoriso muodosti pääosan oppilaista, myös työväestön lapsia sijoittui oppikouluihin. Tosin heidän koulu-uransa oli alttiimpi keskeytymisille.

Rangaistuskirjojen analyysi osoittaa, että lähes kymmenestä tuhannesta rangaistuksesta 95 prosenttia oli vallattomien ja villien poikien tekemiä. Sukupuolen ohella ikä ja koululuokka määrittivät oppilaan asemaa koulussa. Rangaistukset kohdistuivat ennen kaikkea alempien koululuokkien poikiin, joita rangaistiin tottelemattomuudesta. Tämä on erittäin kiinnostava tulos, ajateltaessa, että 10–12-vuotiaat pojat käyttäytyivät odotusten mukaan, mutta heitä ei kohdeltu heidän sosiaalisen taustansa mukaan. Näin voidaan todeta, että tutkimuksella on sekä teoreettista että empiiristä antia alan tutkimukselle. Väitöskirjassa saavutetut tutkimustulokset

set tuovat merkittävän lisän sukupuolesta – tytöistä ja pojista – käytyyn keskusteluun suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Rangaistuskäytänteitä määrittä ennen kaikkea oppilaan sukupuoli, joka määrittä oppilaiden käyttäytymistä ja opettajien tulkintaa oppilaan käyttäytymisestä, kun yksilöt tuottavat sukupuolta toistuvasti käytöksellään, ja toimivat siten kuin heidän sukupuolensa perusteella oletetaan toimivan.

Intersektionaalisuuden teorian avulla on tutkimuksessa tarkasteltu oppilaita ja opettajia määrittäneitä intersektionaalisia eli risteäviä eroja, ja analysoitu, miten ne vaikuttivat rangaistuksia jaettaessa. Tutkimustulokset viittaavat myös siihen, että sosiaalisella taustalla ei ollut niinkään vaikutusta oppilaan käytökseen tai hänen käytöksensä tulkintaan. Impola-Puranen päättelee, että sosiaalinen tausta ei siis ollut siinä määrin performatiivinen kuin muut tarkastellut kategoriat eikä se rakentunut sellaisen pakottavan toiston varaan, joka performatiivisuudessa on olennaista.

Väitöskirjan lukuisiin kuvioihin ja taulukoihin on upotettu paljon työtä ja tietoa. Tutkimus on vahvasti määrällinen analyysi oppikoukun rangaistuskäytännöistä. Kuitenkin tutkimuksessa puhutaan koulun arjesta mutta se liittyy lähes pelkästään rangaistuskäytäntöihin. Huolimatta siitä, että katse on suuntautunut oppilaaseen, mikä koulutushistoriassa on sinällään erittäin myönteistä, olisi käsittelyä voinut viedä asteen verran syvemmälle oppilaan maailmaan ja kokemuksiin koulun arjesta. Tässä suhteessa kouluhistoriikkien muistelmamaailma tarjosi liian suppean ja lähdekriittisesti ongelmallisen tulokulman koulun arkeen oppilaan näkökulmasta.

Muistitietoaineistojen laajempi hyödyntäminen sekä lisäksi aikakauden koululaisromaanien liittäminen mukaan olisi syventänyt kokonaiskuvaa oppikoululaisen elämästä koulussa ja samalla myös rikoksista ja rangaistuksista ja niiden merkityksestä jokapäiväisessä kouluelämässä. Se, että kokemushistoriallinen ja laadullinen puoli jää nyt tutkimuksessa ohuemmaksi, tarjoaa mahdollisuuden jatkotutkimuksiin, joissa voi hyödyntää tai vaikka testata jo saatuja tuloksia.